

Частина перша

Весна, літо 2019 р.

Свобода — це не те, що вам дали.
Це те, що у вас не можна забрати.

Вольтер (Марі Франсуа Аруе)

Розділ I

Падав дощ, весінній, теплий, освіжаючий і життєдайний. Віталія любила таку погоду, коли тепломого весняного дня повітря наповнювалося пахощами квітучих садів і після дощу запахи ставали більш відчутними, від них було п'яно у голові, як від ковтка доброго вина. Все раділо небесним краплям, які несли життєву силу всьому живому. Зеленаві, ще не припорошені листочки тягнулися вгору назустріч свіжості, що неслася до них згори, тягнулися до крапель травинки, раділи дерева, їхнє коріння залюбки смакувало небесною водичкою.

Віталія мала при собі парасольку, але не поспішала діставати її з сумки, вона повільно йшла берегом босоніж, відчуючи під ногами ковдру м'якого споришу. Вона підвела голову вгору, підставивши обличчя теплим краплям, що, здавалося, вливали у неї життєві сили, яких їй зараз так бракувало. Після довгої самоізоляції

Віталія нарешті знайшла в собі сили покинути клітку-квартиру, поїхала до річки і не прогадала. Пішов дощ, і вона раділа йому, як і все навколо. Віталія розуміла, що потрібно починати жити по-новому, але як це зробити, поки не знала. Вона ні з ким не хотіла спілкуватися, жила вже не один день затворницею, якій байдуже, чи день за вікном, чи ніч. Родіону при зустрічі сказала, що попрацювала із психологом і відчувається вже краще, але то була неправда. Віталія й справді відвідувала заняття, але чи то психолог виявився не надто добрим фахівцем, чи вона замкнулася на занадто міцний замок так, що не змогла йому довіритися повністю. Вона зізналася, що втратила дитину, але не розповіла, де і за яких обставин. Напевно, тому й заняття із психологом не дали бажаного результату. Віталія перестала відвідувати фахівця, зрозумівши, що має сама прийняти рішення, як їй жити далі. Коли Родіон був у місті, то вона знала, що у будь-який момент може йому зателефонувати і він приїде до неї. Зараз вона відчувала самотність, тягучу, важку і безмежну. Було відчуття, що живе у якомусь паралельному світі, де навколо люди, але вона їх не бачить і вони її не помічають. Лише сьогодні вона зробила перший крок до змін у своєму житті, поїхавши на зустріч із природою, і вперше дихала на повні груди й раділа дощу, як чомусь близькому та рідному, такому, що розуміє її і втішає.

Дощ стих так зненацька, як і почався, й одразу визирнуло сонце, озвалось різноголоссям птаство і повітря наповнилося запахами свіжості й самої весни. Віталія помітила, що на дачних ділянках за річкою буйним цвітом вкрилися садки, і подумала: «Цікаво, чи зацвіла вишенька на могилі Іванка?» І знову спогад болем шпигнув у серце. Вони з Родіоном збиралися обвінчатися у церкві, яку відродив Володимир, але не сталося. Роді вона

телефонувала раз на тиждень у вихідні. Можливо, вона б і розмовляла з Родіоном в інші дні, але він був там, де мобільником міг скористатися лише у суботу по обіді та у неділю. Віталія знала, що час лікує, але почуття провини за смерть сина не давало їй зцілення. Жінка розуміла, що робота мала б її відволікти від гнітючих думок, але наприкінці навчального року вакансій за її спеціальністю знайти було неможливо, тож потрібно було чекати принаймні до кінця серпня.

«Потрібно зустрітися з Валентиною, — вирішила Віталія, — вона мене завжди підтримувала, коли було важко».

Повернувшись додому, жінка знайшла невеличкий нотатник, де були записані номери телефонів. На очі потрапив перший запис «мама», і вона швидко перегорнула сторінку, немов та обпекла її пальці, тоді знайшла номер подруги. Валентина взяла слухавку одразу, відповіла і не пізнала по голосу Віталію.

— Господи! Як я рада тебе чути! — радісно промовила Валентина. — Я вже не знала, що й думати! Твій номер був недоступний, а коли випадково зустріла Маргариту Варфоломіївну і запитала у неї про тебе, то вона мені сказала, що не знає, де ти, і не бажає знати. Де ти була? Ти зараз у місті? Нам треба зустрітися!

— Зустрінемося і поговоримо, — відповіла Віталія.

Того вечора Віталія поспішила на зустріч із подругою у знайоме кафе поблизу ліцею, де колись працювала. Коли Валентина зайшла до приміщення, то кинулася в обійми подруги і ледь не розплакалася.

— Яка ти стала худюша! — промовила розчулено Валентина. — І все одно така ж гарна, як і раніше!

— А ти, Валечко, зовсім не змінилася! — зауважила подруга.

— Віточко, де ви були? — запитала Валентина, коли емоції від зустрічі їй вдалося вгамувати. — Ти з Родіоном чи як?

— Чи як, — сумно посміхнулася Віталія. — Ми були з Родею. Де? Ніколи не здогадаєшся! Ми жили в покинутому будиночку у Чорнобильській зоні.

— У зоні відчуження?! — Валентина здивовано поглянула на Віталію. — Чого вас туди занесло?

— Не знаю, зрозумієш ти мене чи ні, але спробую пояснити. Ми хотіли бути вільними, ні від кого і ні від чого не залежати, щоб бути разом, відкинувши всі умовні рамки, які встановило суспільство, — пояснила Віталія. — Вирішили, що саме там, де живе свобода, ми зможемо пожити деякий час щасливо і відчути себе по-справжньому вільними.

Валентина мовчала, напевно, намагаючись зрозуміти логіку у діях закоханих.

— Не розумію, вибач, — промовила вона згодом. — Можна було б поїхати з міста, якщо воно вас так обтяжувало, оселитись деінде, наприклад десь у тихому селі.

— Ми хотіли стати вільними, — повторила Віталія, зробивши наголос на слові «вільними». — Розумієш?

— У моєму розумінні вільними можна бути будьде, — тихо промовила Валентина.

— Ось ти, Валю, відчуваєш свою свободу?

— Так! Мене наразі ніщо не обтяжує. Є робота, яку я люблю, коханий чоловік, бажана спільна дитина. Що ще потрібно?

— Ви залежні від грошей, яких, напевно, не вистає на подорожі, залежні від правил поведінки, від законів, а ми тоді хотіли буди повністю вільними, щоб дихати свободою, насолоджуватися нею! Розумієш?!

— І як? Відчули її? Вдихнули запах свободи у зоні відчуження?

У словах подруги Віталія відчула несхвалення і навіть легку іронію і зрозуміла, що не зможе Валентині відкритися і розповісти, як помилялися і яку ціну заплатили за ту омріяну й оманливу свободу.

— Ми вдихнули свободу, відчули її, забувши про те, що свобода — це ще й відповідальність, — із сумом промовила Віталія.

Валентина мовчала. Вона неквапливо допила каву, поставила чашку на стіл, подивилася на подругу.

— Віточко, ти зараз щаслива? Тобто ви щасливі разом? Дивлячись на тебе, цього не скажеш, — обережно зауважила жінка.

— Ми були щасливі, але... недовго.

— Ви розбіглися?

— Ні, Родя пішов на війну.

— Він зараз...

— Так, він сам прийняв таке рішення. Тож я тепер сама тут і без роботи, — сказала Віталія. — У відділі освіти сказали, що вакансій потрібно чекати ближче до нового навчального року.

— Слухай! Моя знайома, яка працює у дитячому садку вихователькою, десь за місяць іде у декретну відпустку, то, може, варто тобі спробувати? — запропонувала Валентина і дала адресу закладу. — Сходи напрямую до завідувача, поговори з ним.

— Гарзд! Я згодна на будь-яку роботу, — погодилася Віталія.

— Віто, з мамою як ти?

— Ніяк, — Віталія стенула плечима. — Родіон ходив до неї, то мама навіть не поцікавилася, де я зараз, не дізналася мій номер телефону.

— Я б на твоєму місці поїхала до неї, поспілкувала-ся — мати все-таки.

— Покаятися? Впасти у ноги і просити пробачення? — Віталія сумно всміхнулася.

— Спробувати порозумітися.

Віталія нервово постукала пальцями по столу.

— Я спробую! — промовила вона. — А тепер твоя черга розповісти, як ти, як Назарчик.

Розділ 2

Віталії знову наснилися жахіття. Вона бачила тільки свого синочка у картонній коробці, коли коріння вишеньки почало швидко рости, впиватися у маленьке тількице.

— Ні! Ні! Не треба! Іванку-у-у! — закричала вона щосили і прокинулася у холодному поті.

Віталія важко дихала, у голові шуміло і гуло. Вона з зусиллям підвелася з ліжка, ногами намацала капці, почалапала на кухню, дістала з холодильника пляшку з холодною водою і зробила кілька ковтків. За вікном уже прокидалося місто і вирувало життя. Матусі поспішали відвести дітей до садочка.

«Лише мій Іванко ніколи не зможе відвідати дитсадок, не піде до школи і не одружиться», — з сумом подумала жінка.

Страшний сон повторювався їй уже не вперше, і після такого Віталію ще більше тиснула пресом провина за смерть дитини. Вона розуміла, що з цим болем їй бути все життя і ніякий час не вилікує. Вчорашній дощ і зустріч із подругою надали їй життєвих сил, але ненадовго — нічні жахіття знову повернули її в жорсто-

ку реальність, де нікого поруч не було, лише вона та біль провини.

Віталія згадала вчорашню розмову з Валентиною, коли подруга запропонувала їй зустрітися з матір'ю. Спогади про матір додали ще більшого болю, і жінку почали терзати сумніви: чи варто це робити? Їй нестримно захотілося хоча б на мить позбавитися жахливої самотності, почути рідний голос. Була неділя, і Віталія набрала номер Родіона.

— Привіт, кохана! — хлопець відповів одразу.

Від почутого голосу у Віталії потепліло на серці, немов вона вся зледеніла, а потім раптом потрапила у теплу оселю, де горів вогонь у каміні, було зручне крісло перед ним і м'якенький плед.

— Рада чути тебе, Родю! — промовила вона з любов'ю. — Мені потрібна твоя порада.

— Слухаю тебе.

— Я зустрічалася з Валентиною, і, на її думку, мені потрібно зустрітися з мамою і спробувати порозумітися.

— Слушна думка! Чому б і ні?

— Я вагаюсь.

— Чому?

— Лише тобі можу зізнатися: мені страшно з нею зустрічатися.

— Кохана, нічого не бійся! Ти доросла людина і вільна у своєму виборі, — сказав Родіон. — Як на мене, спробувати можна. Не вийде розмови, то розвернешся і підеш, ніхто тебе за це бити не буде.

— Я не знаю, як витримати ще один удар, коли... коли ми не порозуміємось, — зізналася Віталія.

— Не сприймай це як черговий удар долі, сподівайся на краще, але будь готова до гіршого. Головне — зберігай спокій і не бійся. Страх паралізує, і тоді

співбесідник це відчує і цим скористається. Ти ж у мене сильна! Я це знаю! Коли буде важко — згадай про мене, уяви, що я поруч з тобою і тримаю тебе за руку. Добре?

— Дякую тобі, мій любий! Так і зроблю, — пообіцяла жінка.

— Якщо надумала, то не відкладай справу у довгий ящик, не дай ваганням узяти верх, — порадив Родіон.

Віталія попрощалася з юнаком і подумала, що Родіон наразі розсудливіший, ніж вона, хоча й молодший за неї на п'ять років.

«Родя змінився, — подумала вона, — і вже не схожий на закоханого хлопчиська-підлітка».

Віталія заварила каву, не поспішаючи пила напій, смакуючи кожним ковтком і збираючись із думками. Коли на дні чашки лишилася гуща, жінка глибоко вдихнула і, відкривши записничок, набрала номер матері. У глибині душі вона сподівалася, що мати зараз уже на роботі і не візьме слухавки, але помилилася.

— Алло! — почула вона у слухавці і завмерла, мов умить скам'яніла всім тілом. — Слухаю!

— Мамо, це я, — стиха промовила Віталія.

— Віта?! — почула здивоване, і у слухавці затихло.

— Так, це я. Мамо, нам потрібно зустрітися і поговорити! — на одному подиху вимовила Віталія.

— То приходь додому, поговоримо, — запропонувала мати.

— Я чекатиму тебе у кафе «Морський бриз», — Віталія вирішила сама призначити місце зустрічі. Не давши матері заперечити, запитала: — О котрій ти звільняєшся?

— О третій по полудню, — прозвучало сухо, й у слухавці часто запікало.

Розділ 3

Збираючись на зустріч, Віталія розпустила волосся, бо знала, що це матері не сподобається, вдягла футболку та обтислі джинси з дірками на колінах, взула кросівки. Спіймала себе на думці, що вперше в житті мати побачить її у вигляді, який вважала неприйнятним, і від того Віталії стало спокійніше. Вона залишила за собою право вибору і сама вирішила, як має виглядати, і це її неабияк потішило.

Поспішаючи до кафе «Морський бриз», Віталія трохи нервувала. Вона не могла уявити, чим закінчиться ця зустріч, але внутрішньо була готова до будь-якого результату. Жінка знайшла вільне місце біля вікна, замовила собі фруктове морозиво. Маргарита Варфоломіївна поважно зайшла до приміщення, шукаючи поглядом доньку, повільно посунула вузьким проходом між столиками.

«Мама не змінилася, така ж доглянута, з пишною зачіскою, гарно вдягнена, з густо на помадженими губами та ідеальним манікюром», — подумала Віталія.

— Доброго дня, мамо! — привіталася вона і всміхнулася кутиком вуст.

— Вітаю! — промовила жінка й помахом руки підзвала офіціанта, замовила капучино. — Як ти, Віто?

— Нормально, — промовила та і ледь помітно всміхнулася.

— Розповідай, де пропадала зі своїм бойфрендом.

— Ми... ми жили з Родею... далеко звідси.

— Вже нажилися? Щось не бачу перед собою щасливої заміжньої жінки, не видно і її турботливого чоловіка.

В словах матері було стільки іронії, що у Віталії стиснулося серце. У глибині душі вона до останнього

сподівалася, що мати при зустрічі розчулиться, скаже, що все їй пробачила, і пригорне до себе зі словами: «Люба моя донечко! Дурненька моя дитино! Накоїла помилок, але хто з нас без гріха? Ти можеш мені довіритися, бо окрім тебе, у мене нікого немає і я тебе люблю. Пробач, що не розуміла тебе, не порадила і не підтримала!» Скільки разів Віталія уявляла, як мати промовить ці такі бажані слова, і вони обидві розплачуться, покаються, пробачать одна одній, і вона в обіймах рідної людини все-все їй розповість, нічого не приховуючи. Віталія була майже впевнена, що так і буде, і вона, нарешті, виговориться й облегшить душу, але скептичні слова матері поставали парканом між ними.

«Мама мене зрозуміє!» — подумала Віталія, все ще сподіваючись на щирі розмову.

— Ми не розлучилися з Родою, — сказала вона, — він пішов добровольцем в АТО.

— А міг би навчатися за кордоном, отримати гарну освіту ще й бізнес батьків, — зітхнула жінка й кивком подякувала офіціанту за каву. — Нехай повоює, посидить в окопах, послухає свист куль, то, може, й розуму додасться. Хоча... Такі люди невиправні. І слід зазначити, що ти, Віто, споганила його майбутнє. Так-так! І не зиркай на мене спідлоба! Якби ти не розставила ноги перед неповнолітнім хлопчиком...

— Мамо!

— Що «мамо»? Потрібно тоді було слухати матір і вийти заміж за поважного чоловіка, якщо вже так за-свербіло між ногами!

— Я не кохала його!

— Покохала б із часом. А що тепер? Осоромилась сама, мене осоромила, перекреслила світле майбутнє Родіону.

— Я... я справді накоїла багато помилок, але вже нічого не змінити, — почала Віталія, але мати її перервала.

— Сподіваюсь, що твій коханець не зробив тобі дитину перед тим, як втекти від тебе в АТО? — запитала вона.

У Віталії всередині все стиснулося, серце завмерло у грудях від тих слів. Мати буравила її суворим поглядом так, що здавалося, загляне в душу і дізнається всю правду, але побоювання Віталії були марними.

— Добре, що вистачило розуму в тебе не завагітніти, а то б сором мій подвоївся, — зауважила жінка.

«Мама не те що не хоче мене зрозуміти — вона не відчуває навіть мого настрою, не помічає страху», — подумала Віталія і запитала:

— Який твій сором, мамо?

— А ти нічого не знаєш?! — невдоволено глипнула на неї очима жінка. — Чи прикидаєшся?

— Не розумію, про що ти.

— Ти ж не в лісі десь жила? Напевно, що читала газети, продивлялася новини в інтернеті, — зауважила жінка.

— Ні, не читала.

— Жодна газета не оминула гарячої теми про твою втечу з міста зі своїм учнем. Журналюги постаралися на славу! Так смакували новину про доньку прокурорки, яка звабила свого учня! Правда, наступного дня мені вдалося заборонити полоскати мої кістки і змішувати моє чесне ім'я з проступком доньки. Довелося дати інтерв'ю про те, що я не знала про зв'язок доньки з неповнолітнім, і заявити, що відмовляюся від такої доньки.

— Тобто?..

— Так! Я привселюдно відмовилася від такої доньки! — хизуючись, заявила жінка. — Лише так я змогла відбілити своє чесне ім'я!

— Ти... це зробила не по-справжньому? — запитала Віталія, і губи її зрадливо затремтіли.

— Я не лицемірка! Я відмовилася від тебе, бо ти не варта того, щоб бути донькою прокурорки!

— Я була і залишаюся твоєю донькою, — промовила стиха Віталія, зробивши наголос на слові «твоєю».

Маргарита Варфоломіївна відсунула від себе порожню чашку, постукала по столу товстими короткими пальцями, прикрашеними перснями, затримала погляд на доньці.

— Можливо, я наголошую, що можливо, я тебе пробачу, — промовила вона після затяжної паузи, — але за однієї умови.

— ?

— Ти маєш прийти до мене додому, щиро попросити вибачення, відмовитися від свого Родіона, потім піти до батьків хлопця і там перепросити, вже після цього тобі доведеться все це повторити журналістам. Напевно, ти ще кілька років не зможеш працювати за фахом, але з часом усе забудеться, вляжеться. Сидітимеш удома, на люди не показуватимешся, у тебе, Віто, буде достатньо часу, щоб працювати над дисертацією, захистишся і потім зможеш повернутися на роботу. Ось такі мої умови!

— Відмовитися від Родіона?! Що це означає? Я ж його кохаю!

— Не хочу навіть чути про нього! Яке кохання?! Тобі повторити все спочатку чи ти мене почула?

— А якщо не почула?

— То тебе нікуди на роботу не візьмуть!

— Неправда! Я піду працювати в дитсадок вихователькою! Я зможу сама себе забезпечити! — заявила Віталія.

— Не зможеш! Я подбаю про те, щоб ти не змогла навіть прибиральницею працювати, не те що у закладах освіти! Даю тобі на роздуми три дні! Лише три дні! Віто, не жартуй зі мною і не гадай, що зможеш користуватися моєю добротою. Ти згинеш без моєї підтримки і допомоги! Гадаєш, твій коханець повернеться до тебе?! Та нащо ти йому здалася?! Впевнена, що не від хорошого життя він утік від тебе в окопи! Ти добре йому підставила, хлопчик навтішався і пішов від тебе!

— Це неправда! — скрикнула Віталія, і в її очах заблищали сльози. — Родя любить мене!

— Ага! Помрій! — жінка скривила губи у посмішці. — Три дні! — повторила вона і показала три товсті пальці. — Бо наступного такого шансу я тобі не дам.

Маргарита Варфоломіївна неспішно підвелася, розрахувалася і пішла на вихід. Віталія ще довго сиділа в оціпенінні.

Розділ 4

Після проходження медичної комісії у місцевому військкоматі Родіон підписав контракт на службу у лавах ЗСУ на три роки. Після цього у нього було кілька вільних днів, і він їх провів у роздумах. Вкотре запитував себе, чи правильний крок у своєму житті він зробив. Коли він на певний час розійшовся з Віталією, щоб привести думки та почуття до ладу, то вкотре доходив висновку, яким безглуздом було їхнє рішення шукати власну свободу у зоні відчуження.

«Все мало бути не так!» — гризла його невтішна думка, але змінити щось уже було пізно.

Родіон розумів, що вони з Віталією були настільки закохані, що втратили розум і зв'язок з реальністю. Якби вони вчасно увімкнули тверезий розум, то могли б зрозуміти, як ризиковано народити дитину серед лісу та ще й взимку, але у рожевих окулярах весь світ був інакший. «З'ясувалося, що життя не пробачає помилок, якщо навіть ти закоханий і віриш у все хороше», — думав він.

Після одного удару Родіон отримав другий. Повернувшись у місто, він дізнався про те, що його найкращий друг Тимофій пішов захищати свою країну і за неї, як і його брат Антон, віддав життя. І це було у той час, коли Родіон тішився коханням у віддаленому куточку Чорнобильської зони відчуження. У першу хвилину від почутої гіркої новини серце Родіона ладне було розірватися навпіл. Почуття провини у нього вмить подвоїлося і прийшло відчуття, що все, що з ним відбулося впродовж останнього року, було суцільною помилкою. Лише кохання до Віталії він вважав законністю і справжнім щастям. Родіон тоді подумав, що якраз його друг вчинив як справжній чоловік і патріот, пішовши в зону АТО, а він тішився коханням, як хлопчисько. Від того Родіон відчував не лише свою нікчемність, а й сором перед загиблим другом.

«Я — жалюгідний нікчема, який не зміг захистити свою родину, не вберіг сина, а Тима — він справжнім був і таким залишився до кінця», — розмірковував Родіон безсонними ночами.

Він мав прийняти рішення, і воно прийшло до нього, як рятівне коло.

«Я маю довести коханій жінці і самому собі, що зможу стати справжнім чоловіком, здатним бути сильним фізично і духовно, також мушу помститися за загибель Тими», — вирішив він і того ж дня пішов до військкомату.